

Izabela Lewandowska

Nowa humanistyka a podmiotowość ucznia

Echa Przeszłości 2, 237-242

2001

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KRONIKA NAUKOWA

Izabela Lewandowska

Instytut Historii i Stosunków Międzynarodowych
UWM w Olsztynie

NOWA HUMANISTYKA A PODMIOTOWOŚĆ UCZNIĄ

O randze wykształcenia i wychowania młodego pokolenia powiedziano już bardzo wiele. Od tego zależy przecież los Rzeczypospolitej, los społeczeństw i dusz ludzkich. We współczesnej edukacji szczególna rola przypada płaszczyźnie kulturowej. Ogólnoeuropejskie dziedzictwo kultury łączy w sposób bezkonfliktowy, a pluralizm w tej dziedzinie, to większe bogactwo kultury. Historia jako przedmiot nauczania ma tu do spełnienia ważną rolę, jako ogniwo cementujące całe wykształcenie humanistyczne.

Wychodząc naprzeciw tym problemom Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu, Instytut Historii, Zakład Dydaktyki Historii oraz Krajowa Komisja Dydaktyki Historii zorganizowały w dniach 15-17 czerwca 2000 r. Międzynarodową Konferencję Naukową na temat *Uczeń w Nowej Szkole. Edukacja Humanistyczna*.

Ideą nowej humanistyki jest głęboko pojęta refleksja nad człowiekiem, a w przypadku dydaktyki historii – nad uczniem, dlatego też uczeń stał się osią problemową konferencji. Wymiana myśli i doświadczeń zgromadzonych historyków, metodologów i historiozofów, dydaktyków historii, pedagogów, psychologów, filozofów, polonistów, a także nauczycieli i studentów, przybrała różne formy. Były to zarówno tradycyjne obrady plenarne, jak i sesja plakatowa, warsztatowa oraz dyskusja panelowa.

Rozpoczynając konferencję organizatorzy powitali zgromadzonych referentów i słuchaczy, a następnie w imieniu gości zagranicznych zabrał głos prof. Henri Moniot (Uniwersytet Paris VII – Denis Diderot – Francja). Idee konferencji obejmowały dwa kręgi kulturowe – europejski i amerykański, a jej celem było pogłębienie refleksji nad edukacją humanistyczną – przenikaniem

się historii, polonistyki i pedagogiki. Pierwszy dzień obrad, a zarazem sesję plenarną pod tytułem *Edukacja humanistyczna wobec wyzwań przyszłości* otworzyła prof. dr hab. Maria Kujawska, kierownik Zakładu Dydaktyki Historii w UAM i główna organizatorka konferencji, która wprowadziła w jej problematykę.

W dalszej części obszerny referat na temat *Podmiotowość ucznia w nauczaniu-uczeniu się historii, jej uwarunkowania i granice* wygłosił prof. dr hab. Jerzy Maternicki (WSP Rzeszów). Zwrócił on uwagę na to, iż tradycyjna, dziewiętnastowieczna dydaktyka historii postrzegała ucznia głównie jako obiekt zabiegów dydaktycznych nauczyciela. Współczesna refleksja i praktyka dydaktyczna kładzie zaś nacisk na maksymalną aktywność poznawczą ucznia, na jego samodzielne zdobywanie wiedzy i kształcenie umiejętności pod wnikliwym kierunkiem nauczyciela.

Doc. dr Jaroslav Vaculík (Uniwersytet Masaryka – Brno) w referacie *Zmiany w kształceniu studentów historii w ramach specjalizacji nauczycielskiej na Uniwersytecie Masaryka w Brnie* omówił sposób przygotowywania czeskich studentów na nauczycieli historii. Ciekawym rozwiązaniem jest rozróżnienie przygotowania pedagogicznego dla trzech różnych poziomów. Kwalifikacje dla stopnia wyższego nie dają uprawnień do nauczania na niższym poziomie, to znaczy, że nauczyciel liceum nie może uczyć w szkole podstawowej.

Odmiennymi refleksjami podzielili się ze słuchaczami Polak z pochodzenia, prof. dr Kaz Mazurek (Uniwersytet Lethbrige, Alberta, Kanada). W swoim referacie *Kryzys humanistyki i jej wpływ na oblicze edukacji. Doświadczenia kanadyjskie i co z nich może wynikać dla Polski*, czytany przez prof. dr hab. Czesława Majorka, nakreślił czarny obraz nauczania historii i innych przedmiotów humanistycznych w Kanadzie. Otóż cięcia budżetowe na szkolnictwo są w tym kraju bardzo duże, a władze chcą sprowadzić szkołę do instytucji ekonomicznej. Jest ona teraz określana jako „integralny komponent świata spółek i korporacji”. Uczniów kształci się w przedsiębiorczości, handlu, sposobach szukania pracy, rachunkowości; zmiana nauczania w kierunku pracy zawodowej powoduje brak wiedzy humanistycznej.

Drugą częścią pierwszego dnia obrad była sesja plakatowa, która skupiła się wokół osiągnięć i innowacji dydaktycznych. Zaprezentowały się tu dwa ośrodki akademickie – Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Zielonej Górze oraz Zakład Dydaktyki Historii Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu, a także kilka z wydawnictw opracowujących pakiety edukacyjne (program, podręcznik, przewodnik metodyczny, zeszyt ćwiczeń) i kartografię dla szkół.

Autorki pierwszego wystąpienia – dr Bogumiła Burda i mgr Małgorzata Szymczak – zaprezentowały kierunki pracy i zainteresowań badawczych pracowników Zakładu Dydaktyki Historii WSP w Zielonej Górze. Oscylują one

wokół współpracy ze szkołami, muzeami i archiwami regionalnymi, tworzeniem regionalnych programów i opracowywaniem materiałów pomocniczych, a także kształceniem przyszłych nauczycieli w metodzie projektów.

Mgr Wiesława Elżbieta Kozłowska nakreśliła dorobek Wydawnictwa Juka – Warszawa oraz zwróciła uwagę na historię kultury jako nadrzędny motyw pojmowania historii integralnej w wydawanych przez Jukę programach i podręcznikach szkolnych.

Bardzo ciekawą prezentację nowych map i atlasów przedstawili dr Beata Konopska i dr Dariusz Przybytek, reprezentujący Polskie Przedsiębiorstwo Wydawnictw Kartograficznych Warszawa–Wrocław. Nowe mapy ściennie zwane mapoplanszami są obustronne i pokryte folią, co umożliwia nanoszenie symboli i rysowanie specjalnymi, ściernalnymi markerami. Wydawnictwo zaprezentowało także nowe atlasy do nauki historii oraz pierwszy w Polsce Multimedialny Atlas Historyczny na CD (mieści on 460 map na 5 poziomach, 600 komentarzy i 40 filmów dokumentalnych).

W dalszej kolejności swoją ofertę przedstawiła Oficyna Wydawnicza Graf-Punkt z Warszawy. Mgr Iwona Zając w wystąpieniu zatytułowanym *Interaktywne podręczniki do nauczania historii w zreformowanej szkole. Seria Wydawnicza Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu* zaprezentowała pełne pakiety edukacyjne do nauczania historii na II i III poziomie nauczania.

Kolejnym wydawnictwem była Muza Szkolna, której przedstawiciel pokazał uczestnikom podręcznik historii do gimnazjum autorstwa L. Chmieli i A. Syty, a także podręcznik wraz z zeszytem ćwiczeń do „Historii i społeczeństwa” dla klasy IV autorstwa Elżbiety i Jerzego Centkowskich. Korzystając z obecności na konferencji, z prezentacją napisanego przez siebie podręcznika wystąpił prof. dr hab. Jerzy Centkowski (WSP – Rzeszów), który scharakteryzował go jako rozmowę–dialog z uczniem.

Ostatnim akcentem w sesji plakatowej było zwiedzanie wystawy pt. *Historia magistra vitae est?* Składała się ona z trzech działów: 1 – publikacje prowadzących zajęcia z Zakładu Dydaktyki Historii IH UAM, 2 – programy, scenariusze zajęć warsztatowych, prace z zajęć dydaktycznych, opracowywane przez pracowników lub pod ich kierunkiem, 3 – materiały studentów, np. z praktyki pedagogicznej.

Następny dzień obrad, składający się z sesji plenarnej pod nazwą *Zintegrowana edukacja przedmiotów humanistycznych* i sesji warsztatowej *Uczeń w kręgu humanistyki – próba integracji zajęć*, rozpoczęło wystąpienie prof. dr hab. Hanny Konopki (Uniwersytet w Białymstoku). W referacie *Wychowanie obywatelskie polem rozwijania i integrowania wiedzy humanistycznej* prof. H. Konopka, opierając się na przeprowadzonych przez siebie badaniach ankietowych wśród uczniów, dokonała uogólnień dotyczących wiedzy obywatelskiej,

zainteresowań tym problemem, znajomością i trwałością wiedzy oraz ocenianiem uczniów z tego jakże specyficznego przedmiotu.

Kolejny referat prezentowany był przez przedstawiciela czeskiej dydaktyki historii, doc. Franciška Čapka (Uniwersytet Masaryka w Brnie). W swoim wystąpieniu zatytułowanym *Zadanie wychowawcze historii we współczesnej szkole czeskiej*, nakreślił on rolę humanizmu i jego rozwój w Europie na przestrzeni dziejów. Przedstawił także wyniki badań ankietowych, z których wynikało, iż w systemie wartości czeskiej młodzieży na pierwszym miejscu plasuje się rodzina, a na drugim – przyjaźń pomiędzy młodymi ludźmi.

Dr Barbara Kubis (Uniwersytet Opolski) zwróciła uwagę na możliwości integracji międzyprzedmiotowej w nauczaniu historii w zreformowanej szkole. Wyjaśniła pojęcie „integracja”, podała różne sposoby pracy ze studentami, a także wyniki badań przeprowadzonych wśród nauczycieli historii na terenie województwa opolskiego.

Ciekawy referat wygłosił dr Henryk Palkij (Uniwersytet Jagielloński): *Edukacja humanistyczna, a edukacja historyczna w świetle dokumentów reformy i w praktyce. Szanse i zagrożenia*. Zwrócił on uwagę na czynniki wpływające na edukację, a także na rolę ścieżek międzyprzedmiotowych w kształceniu zintegrowanym.

Natomiast prof. dr hab. Alojzy Zielecki na przykładzie Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Rzeszowie ukazał możliwości kształcenia kandydatów na nauczycieli historii dla zreformowanej szkoły.

W dyskusji podsumowującej wzięli udział w kolejności: prof. dr hab. Alojzy Zielecki, prof. dr hab. Eugeniusz Piotrowski (pedagog z UAM), dr Sławomir Żurek (KUL), prof. dr hab. Grażyna Pańko (Uniwersytet Wrocławski), dr Anna Glimos-Nadgórska (Uniwersytet Śląski w Katowicach), prof. dr hab. Bożena Chrzastowska (polonista z UAM), dr Dariusz Przybytek (PPKW). Szczególnie interesujący był głos prof. B. Chrzastowskiej, która zwróciła uwagę na dwa problemy. Pierwszy to zły sposób aprobowania programów i podręczników przez Ministerstwo Edukacji Narodowej i dopuszczania ich do użytku szkolnego. Drugi zaś to stwierdzenie, iż nauczanie blokowe nie może dobrze funkcjonować bez refleksji filozoficznej i metodologicznej przedmiotów zasadniczych, w tym wypadku historii i języka polskiego.

W drugiej części przedpołudniowych obrad wygłoszono następujące referaty i komunikaty:

1. Dr Jacek Kurek (Uniwersytet Śląski w Katowicach), „*Nauczanie przez zachwyty*”, czyli o roli estetyki i wartościach kultury europejskiej w nauczaniu historii – omówił jeden wątek ze swojej 4-letniej pracy w klasie dziennikarskiej. Jego celem nie było przygotowanie uczniów do zawodu dziennikarza, a profil był jedynie pretekstem do organizowania różnego rodzaju spotkań z ludźmi.

2. Dr Kamil Štěpánek (Uniwersytet Masaryka w Brnie), *Problem efektywnej komunikacji między nauczycielem a uczniami – środki wizualne* (komunikat w języku polskim czytała prof. G. Pańko) – na podstawie badań ankietowych przeprowadzonych wśród czeskich uczniów dr Štěpánek twierdził, że na lekcjach u ponad 70% uczniów środki wizualne były wykorzystywane zbyt rzadko.

3. Mgr Zenon Leja (Uniwersytet Wrocławski), *Nauczanie zintegrowane* – przedstawił na przykładzie własnych doświadczeń w pracy szkolnej koncepcję korelacji między historią a językiem polskim; pokazał także fragment filmu video z inscenizacji w kl. V, łączący elementy różnych przedmiotów (oprócz historii i języka polskiego – plastyki, pracy – techniki i muzyki).

4. Dr Bogumiła Burda (WSP Zielona Góra), *Miejsce programów autorskich (w tym regionalnych) w reformie edukacji* – omówiła problemy z konstruowaniem programów, zwracając szczególną uwagę na rolę elementów regionalnych w dawnej i dzisiejszej edukacji szkolnej.

5. Dr Sławomir Żurek (KUL Lublin), *Świat jest jeden. O potrzebie edukacji międzyprzedmiotowej* – omówił kształcenie studentów w Nauczycielskim Studium Podyplomowym przy KUL.

6. Prof. dr hab. Barbara Jakubowska (Uniwersytet Warszawski, Wyższa Szkoła Humanistyczna w Pułtusku), *Poszukiwania metodycznych rozwiązań integracji międzyprzedmiotowej* – w swoim wystąpieniu skupiła się głównie na teorii Toniego i Barry’ego Buzana, dotyczącej „map myśli”, zwanych także mindmaps lub mindmapping.

W części popołudniowej wszyscy uczestnicy konferencji podzielili się na 8 grup warsztatowych, które odbywały się równocześnie w dwóch turach. Tak więc każdy miał możliwość uczestniczenia w dwóch warsztatach. Były one niezwykle ciekawe i starannie opracowane. W większości z nich uczestnicy brali czynny udział poprzez rozwiązywanie konkretnych zadań w grupach, a następnie ich prezentacje i dyskusję. Warsztaty prowadzili pracownicy Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Były to w kolejności:

I tura:

1. Dr Henryka Figaj-Nowak, *Interpretacja źródła ikonograficznego na potrzeby edukacji historycznej*.

2. Dr Mariusz Kąkolewicz, *Multimedia i historia*.

3. Mgr Justyna Strykowska, *Umiejętności potrzebne nauczycielowi do pracy z grupą*.

4. Mgr Mariusz Menz, *Konstytucjonalizm na lekcjach historii*.

II tura:

1. Dr Violetta Julkowska, *Literatura piękna w edukacji historycznej*.

2. Dr Izabela Skórzyńska, *Dialog ucznia z mistrzem wokół tradycji, czyli o sprawnym komunikowaniu się*.

3. Dr Mariusz Kąkolewicz, *Multimedia i historia*.

4. Mgr Danuta Konieczka-Śliwińska, *Lekcja kreatorska dedykowana uczniowi*.

Ostatni dzień konferencji przybrał formę dyskusji panelowej na temat *Nowa humanistyka a podmiotowość ucznia*. Wzięli w niej udział prowadzący: prof. dr hab. Wojciech Wrzosek (UAM – Poznań) oraz uczestnicy: prof. dr hab. Bożena Chrzastowska (UAM – Poznań), prof. dr Wayne J. Urban (Uniwersytet Stanowy w Georgii, USA), prof. dr hab. Czesław Majorek (Akademia Pedagogiczna w Krakowie), prof. Henri Moniot (Uniwersytet Paris VII – Denis Diderot – Francja), mgr Zofia Teresa Kozłowska (Polskie Towarzystwo Historyczne – Warszawa), prof. dr hab. Grażyna Pańko (Uniwersytet Wrocławski), prof. dr hab. Andrzej Stępnik (UMCS – Lublin), dr Ewa Domańska (UAM – Poznań), dr Violetta Julkowska (UAM – Poznań), dr Halina Tomalska (Wyższa Szkoła Biznesu – Luis University w Nowym Sączu), mgr Mariusz Dembiński (UAM – Poznań). Dyskusja była bardzo żywa i interesująca, zwłaszcza jej druga część, gdy do dyskusji włączyli się inni uczestnicy konferencji.

Temat konferencji wywołał wiele emocji, ale też pozwolił na wyłonienie pewnych wniosków. Otóż wszyscy zgodni są co do tego, iż należy w coraz większym stopniu do nauczania historii i innych przedmiotów humanistycznych włączać dzieje kultury – sztukę, filozofię, życie codzienne itp. Dalszym wnioskiem jest budowanie integracji międzyprzedmiotowej i nauczania blokowego na dobrym gruncie merytorycznym i metodologicznym głównych przedmiotów humanistycznych, tj. języku polskim i historii. One nie mogą zaniknąć, a ścieżki edukacyjne nie mogą stać się nowymi przedmiotami nauczania. Ogólny optymizm i dobra motywacja na przyszłość uczyniły z konferencji rzeczowe pole do wymiany myśli i poglądów nie tylko na gruncie polskim, ale również europejskim i amerykańskim.